

Байдак Людмила Іванівна

(Суми, Україна)

ТЕКСТ ЯК ОСНОВА У НАВЧАННІ МОВЛЕНЄВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ ВИШІВ

Сучасне суспільство ставить перед закладами вищої освіти вимогу готувати конкурентоспроможних професіоналів високого рівня, таких, що є активними та вміють мислити нестандартно, котрі впродовж життя здатні до самостійної й безперервної освіти шляхом отримання знань та професійної інформації з різноманітних джерел, у тому числі й іншомовних. Вищезазначене зумовлює підвищені вимоги до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах для забезпечення вільного входження майбутніх фахівців до іншомовного культурного та інформаційного середовища.

Незмінним залишається той факт, що студенти нелінгвістичних вишів значну частину професійної ділової інформації іноземною мовою отримують у процесі читання та опрацювання професійно-спрямованих текстів.

Читання є діяльністю, що має конкретні цілі. Людина читає, щоб отримати інформацію, просто для задоволення або з метою покращення знань з мови, якою читає. Читання можна назвати процесом взаємодії між читачем та текстом. Текст подає букви, слова, речення та абзаци, в яких закодовано значення. Читач використовує свої знання та навички для встановлення цього значення. Ці знання включають як лінгвістичну (здатність розпізнавати елементи знакової системи мови, словниковий запас, структура речень), так і соціолінгвістичну (типи текстів, їх структура) компетенції. Читання є важливою частиною навчання мові на будь-якому етапі її вивчення, особливої ж значущості воно набуває у процесі опанування мовою для професійного спілкування.

В умовах відсутності мовного оточення, коли навкруги звучить лише рідна мова, природня «мовна атмосфера» створюється штучно. Єдиним її генератором та опорою стає іншомовний текст, створюючи умови взаємодії реципієнта та інформації. Текст виконує роль з'єднувального ланцюга між

автором та читачем, що зумовлює його діалогічну природу. Текст читають, слухають, тлумачать, пишуть, коментують, вчать напам'ять і т.п. [2]

Текст, якщо розглядати його в системі узагальнених функціональних категорій, кваліфікується як вища комунікативна одиниця. Це цілісна одиниця, яка складається з комунікативно-функціональних елементів, організованих у систему для здійснення комунікативних намірів автора тексту відповідно до мовленнєвої ситуації. [1]

У методиці викладання мов текст – це основа навчання мовленнєвій діяльності. Він є джерелом як фактичної, так і лінгвістичної інформації. Вейзе виділяє такі функції тексту:

1. Текст виступає джерелом інформації.
2. Служить базою для спостереження та вивчення програмного матеріалу з іноземної мови.
3. Використовується як змістова опора для розгортання творчої бесіди.
4. Є зразком побудови вторинного тексту зі зміненою комунікативною та змістовою структурою. [2]

Текст як засіб навчання визначає навчальну діяльність. З одного боку, він являє собою те, в чому втілюються усі мовні явища, усі аспекти мови і усі характеристики особистості та ситуації спілкування. [3] З іншого боку, це – наповнений змістом діалог культури, продукт людської думки, що спонукає до рефлексії, творчості, самореалізації, тобто до духовного розвитку особистості, виконуючи таким чином розвиваючу та виховну функції.

Як основна дидактична одиниця текст надає нескінченні зразки вибору та реалізації мовних засобів усіх рівнів для вирішення комплексу проблем міжкультурної взаємодії, включаючи норми, правила, рівні спілкування відповідного соціуму. Саме зв'язний текст здатен надати унікальні знання про правила поведінки мовних засобів усіх рівнів – фонетичного, граматичного, лексичного, включаючи орфографічну та пунктуаційну сторони. Текст стає цінним джерелом знань для студента у плані лексико-граматичної організації

мови, демонструючи використання різних мовних одиниць і перетворюючись на полігон для формування необхідних мовленнєвих навичок.

Якщо розглядати текст як основну комунікативну одиницю, то головні цілі навчання іноземній мові передбачають набуття студентом умінь розуміти (в процесах читання та аудіювання) та створювати (у процесах говоріння та письма) тексти. При цьому текст є умовою взаємопов'язаної реалізації цих цілей навчання, виступаючи об'єктом мовленнєвої діяльності тих, хто навчається, та/або результатом цієї діяльності.

Об'єктом мовленнєвої діяльності у навчальному процесі текст виступає перш за все у навчанні читання. Матеріали для читання є вихідними даними мови. Вони створюють для студентів багатосторонні можливості засвоєння лексики, граматики, структури речень безпосередньо в автентичному контексті.

Підбір тексту для роботи на практичному занятті є непростим завданням. Адже розуміння повідомлення тим, хто вивчає мову, є важливою умовою процесу оволодіння нею. Якщо студенти не зрозуміють текст, це ускладнить або, навіть, зробить неможливим виконання подальших дій на основі цього тексту, і, як наслідок, запланованої мети не буде досягнуто. Вдало підібраний матеріал, який би максимально стимулював мовну діяльність студентів, має відповідати певним вимогам: він повинен нести інформацію, бути цікавим для студентів, сприяти розвитку та вдосконаленню умінь та навичок усного та писемного мовлення.

«Автентичний чи адаптований (змінений)?» Це питання залишається приводом для дискусій. Важко не погодитись з тим, що матеріал для читання має бути автентичним, тобто таким, який знадобиться студентам у реальному житті поза навчальною аудиторією: під час подорожі, для навчання чи професійної діяльності за кордоном тощо. В автентичному тексті відображені факти і особливості національної культури. Така інформація викликає зацікавленість, готовність обговорювати матеріал, вступати в дискусію. Крім того, автентичний – це ще й стилістично якісний текст, у якому витримано усі норми письмового оформлення мови. Проте оригінальні тексти можуть

виявитися заскладними для сприйняття студентами, тоді як лексично та граматично модифіковані тексти можуть полегшити розуміння прочитаного. Та навіть найбільш спрощені версії не є обов'язковою гарантією повного розуміння тексту усіма студентами. Тож важливим є те, наскільки модифікованим має бути автентичний текст, щоб відповідати мовному рівню студентів і водночас сприяти прогресу. На нашу думку, спрощення тексту доцільно замінити більш детальною передтекстовою роботою, що може включати передтекстове обговорення питань, що розглядаються в тексті, ознайомлення з новою лексикою, тлумачення термінів.

Підбираючи тексти для читання за фахом, ми спираємося на такі критерії:

- 1) культурологічна цінність тексту (автентичність, сучасність, актуальність відображених реалій);
- 2) інформативність (наявність сучасної інформації з проблем спеціальності, що вивчається);
- 3) комунікативна цінність (з урахуванням мовної підготовки студентів);
- 4) лінгвістична цінність.

Традиційна схема роботи з текстом включає етапи: дотекстовий, текстовий, повторні читання. Така послідовність дозволяє студенту рухатися від вправ на розуміння змісту до продуктивних завдань. При цьому пізнавальна складність кожного наступного завдання має зростати.

Передтекстовий рівень ставить за мету розпізнавання та розуміння ознак тексту. Це може бути проглядове (2-3 хв.) читання тексту, аналіз мовних та смислових труднощів тексту, визначення теми чи проблеми за заголовком або ключовими словами, формулювання комунікативної установки на читання тексту.

На наступному етапі роботи з текстом уточнюються деталі, аналізується структура тексту. Прості усні або письмові репродуктивні вправи передують складнішим продуктивним завданням, які спонукають до творчого мислення з приводу прочитаного.

Повторні читання мають заохотити студентів до аналізу та аргументації. На цьому етапі їх критичне мислення взаємодіє з загальними знаннями. Вирішення поставлених викладачем завдань вимагає повторних звернень до тексту та повторного осмислення. Саме цей процес є найефективнішим у роботі з іншомовним текстом. Кількаразове прочитання тексту дозволяє охопити його цілком, звертаючи увагу на те, як представлена інформація, в якій послідовності. Така оцінка допомагає читачеві здійснювати подальші аналітичні кроки.

У роботі з професійно-орієнтованими текстами особлива увага приділяється засвоєнню фахової термінології. Виконуються вправи на пошук термінів у тексті та їх переклад, на співвідносність термінів з їх еквівалентами в рідній мові, складання міні-словника, тощо.

Отже, у процесі вивчення мови текст відіграє не менш важливу роль, ніж вивчення граматики, системи мови. Текст, на відміну від окремого речення чи фрази, є завершеним, цільовим продуктом мовленнєвої діяльності. Його слід розглядати як невід'ємну частину певної комунікативної ситуації. Вибір різноманітних видів роботи з текстом визначається тим, що текст може виступати як джерело інформації та як матеріал для навчання усім видам мовленнєвої діяльності (читанню, аудіюванню, говорінню, письму). Текст, який викликає емоційний відгук у студентів, сприяє підвищенню мотивації навчання. Робота з текстом дає викладачеві можливість формувати у студентів навички усного та писемного монологічного та діалогічного мовлення, навички ведення дискусії, тощо.

Література:

1. Валгина Н.С. Теория текста. Учебное пособие. - М.: Логос, 2003. - 280 с.
2. Вейзе А.А. Смысловая компрессия текста в учебных целях / Аполлон Анатольевич Вейзе . – Минск : Вышэйшая школа, 1982 . – 127 с.
3. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности. — М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. — 432 с.